
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XVII (2020), Ng 1
s. 195-205
doi: 10.36121/kmajchrzyk.17.2020.1.197

Konrad Majchrzyk
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)
ORCID 0000-0003-1344-3145

Funkcjonowanie Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie w latach 1957-1975 ze szczególnym uwzględnieniem nadzoru nad wymiarem sprawiedliwości

Streszczenie: Artykuł przedstawia Wydział Administracyjny Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Wydział ten był jedną z ważniejszych komórek organizacyjnych partii komunistycznej. Odpowiadał za szeroko rozumianą kontrolę praktycznie wszystkich ważniejszych dziedzin państwa związanych z życiem obywateli w PRL. W kręgu kompetencji tego wydziału znalazły się: administracja, gospodarka komunalna, szeroko rozumiany wymiar sprawiedliwości, bezpieczeństwo i porządek publiczny, służba zdrowia, opieka społeczna. Autor podejmuje próbę analizy pracy Wydziału Administracyjnego przez pryzmat ocen i analiz szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości (sądy i prokuratura), jak również tego w jaki sposób ten wydział wpływał na pracę kadry kierowniczej w kontrolowanych jednostkach, na szczeblu wojewódzkim i powiatowym.

Słowa kluczowe: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, Wydział Administracyjny, Polska Rzeczpospolita Ludowa, komunizm, wymiar sprawiedliwości, sądy, prokuratura

The functioning of the Administrative Department of the Polish United Workers' Party in Lublin in 1957-1975, with a particular focus on supervision of justice system

Annotation: This article presents the Administrative Department of the Voivodship Committee of the Polish United Workers' Party. This department was one of the most important organizational units of the communist party. It was responsible for controlling almost all major areas of the state related to the lives of citizens in communist Poland. The competences of this faculty included: administration, municipal economy, broadly understood justice system, public safety and order, health care, and social care. The author attempts to analyze the work of the Administrative Department through the prism of assessments and opinions of the broadly understood justice system (courts and prosecutor's office), as well as how this department influenced the work of the management in controlled units at the voivodship and poviats level.

Keywords: Polish United Workers' Party, Administrative Department, Polish People's Republic, communism, justice system, courts, prosecutors Office

Деятельность административного отделения Воеводского комитета Польской объединенной рабочей партии в Люблине в 1957-1975 гг. с особым вниманием на надзор за правосудием

Аннотация: В статье рассмотрена деятельность административного отдела воеводского комитета Польской объединенной рабочей партии. Отделение было одной из важнейших организационных единиц коммунистической партии. Оно отвечало за всесторонний контроль практически над всеми важнейшими областями государства, связанными с жизнью граждан в коммунистической Польше. В его компетенцию входили: администрация, муниципальное хозяйство, комплексная система правосудия, общественная безопасность и порядок, здравоохранение и социальная помощь. Автор пытается проанализировать работу Административного отделения партии через призму оценок и анализов различных институтов системы правосудия (судов и прокуратуры), а также того, как этот департамент повлиял на работу руководства в контролируемых подразделениях на уровне воеводств и уездов.
Ключевые слова: Польская объединенная рабочая партия, Административное отделение, Польская Народная Республика, коммунизм, система правосудия, суды, прокуратура

Rozważania poświęcone Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej były prowadzone już w czasach istnienia partii aż do 1990 roku. Prace historyków, które powstały w ubiegłym stuleciu, w okresie PRL, z dzisiejszej perspektywy mają dość ograniczony charakter naukowy, gdyż wytworzone zostały zgodnie z propagandowym zapotrzebowaniem PZPR. Panująca cenzura i paradygmaty kreowania wizerunku PZPR skutkowały brakiem możliwości opisanego całokształtu funkcjonowania partii komunistycznej. Pomimo zmian ustrojowych w państwie po roku 1989 nie przybyło zbyt wielu publikacji na temat PZPR na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Owszem, powstał szereg prac poruszających ową problematykę w skali regionalnej, lecz w niewielkim stopniu wyczerpują one dostępne dla historyka zasoby źródłowe. Podobna sytuacja rysuje się, jeśli chodzi o teren województwa lubelskiego. Do tej pory ukazała się jedynie pionierska praca Katarzyny Zawadki, opisująca KW PZPR w Lublinie w latach 1948 - 1956. Pozostałe lata działalności partii na Lubelszczyźnie nie doczekały się jak dotąd monografii. Stąd próba kontynuacji z mojej strony takowej problematyki w ramach tematu rozprawy doktorskiej.

Podczas kongresu zjednoczeniowego Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej w grudniu 1948 roku na mocy statutu nowo utworzonej PZPR w artykule 29 (czytamy: „Do pracy nad wprowadzeniem w życie uchwał władz partyjnych w poszczególnych dziedzinach Komitet Centralny powołuje jako organa pomocnicze odpowiednie wydziały”¹. W kręgu działań, którymi zajmował się WA znalazły się: „administracja i gospodarka komunalna, szeroko rozumiany wymiar sprawiedliwości,

¹ Jankowski W., *Ustrój władz, zadania i struktura aparatu wykonawczego KC PZPR w latach 1948-1990 (zarys problematyki)*. Część I, „Teki Archiwalne”, 1996, t. 1(23), s. 22.

bezpieczeństwo i porządek publiczny, służba zdrowia, opieka społeczna...”². Jednym z ważniejszych organów, który pełnił funkcję spajającą struktury i stał na pograniczu władzy i administracji terenowej był Wydział Administracyjny Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Celem niniejszego artykułu jest próba oceny funkcjonowania jednej z kilku struktur wykonawczych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w latach 1956-1975. Do ukazania owej problematyki wybrałem Wydział Administracyjny (dalej WA). Ciąłem, które oceniało całokształt aparatu wykonawczego partii na szczeblu wojewódzkim była Egzekutywa Komitetu Wojewódzkiego, w niniejszym tekście pozwolę sobie omówić jedynie WA. Wydział w ramach posiadanych kompetencji prowadził bieżącą działalność polityczno-organizacyjną³. W związku z tym, że Wydział w swoim zakresie zajmował się bardzo dużą ilością spraw w wielu dziedzinach życia społecznego postanowiłem wybrać działalność nadzorującą i kontrolującą funkcjonowanie sądów i prokuratury na terenie województwa lubelskiego.

Wydział Administracyjny podlegał bezpośrednio pod Komisję powoływaną na mocy uchwał Plenum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej⁴. Komisja oceniała między innymi kierunki pracy WA. W ramach tej kategorii wyszczególniono: pracę z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości; obronności kraju; działalności Urzędów Spraw Wewnętrznych PWRN⁵, działalności zawodowej i ochotniczej straży państwowej; społecznej służby zdrowia. Następnie w notce sporządzonej przez komisję pojawiały się formy i metody pracy Wydziału. Skupiano się na tym w jaki sposób realizował on kierunki swojej pracy oraz to jak dokumentował jej wyniki.

Praca wydziałów KW w tym WA koncentrowała się na realizacji zadań określonych przez Plenum i Egzekutywę KW. Aparat partyjny zaangażowany był przede wszystkim w prawidłowe wdrażanie uchwał Komitetu Centralnego, służył pomocą niższymi instancjami i organizacjom partyjnym w rozwiązywaniu bieżących problemów. Podstawowe miejsce w pracy Wydziału zajmowały zagadnienia związane z doskonaleniem pracy partyjnej, przygotowaniem i przeprowadzeniem rozmów z członkami i kandydatami partii. Następnie WA przedkładał dla Egzekutywy informacje na temat bieżących i aktualnych problemów pracy organizacjach partyjnych, działalności w Podstawowych Organizacjach Partyjnych (POP) i w Radach Narodowym. W początkowej fazie istnienia Wydział Administracyjny nosił nazwę – Wydział Administracyjno-Samorządowy⁶ i odpowiadał za kierownictwo administracji państwowej na szczeblu wojewódzkim. Jak słusznie zauważył Krzysztof Madej „...formą kontroli i oddziaływania na nadzorowane instytucje, pochodną instytucji nomenklatury, był nacisk na tzw. upar-

² Maksimiuk D., *Wydział Administracyjny KW PZPR w Białymstoku w okresie stalinowskim*, [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948-1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice-Warszawa, 2017, s. 165.

³ Janowski W., *Organizacja, kancelaria i zawartość akt Wydziału Administracyjnego KC PZPR (1948-1990)*, „Teki Archiwalne”, 2000, t. 5(27), s. 23.

⁴ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej APL), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej KW PZPR), 3162, Ocena pracy Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej za okres od 1 stycznia 1967r. do 30 września 1968 roku, dokonana przez Komisję powołaną uchwałą Plenum KW PZPR w Lublinie w dniu 10.II.1968 roku., k. 208.

⁵ Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

⁶ K. Zawadka, *Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie 1948 – 1956. Struktura – ludzie – mechanizm funkcjonowania*, Lublin 2014, s. 59.

tyjnienie kadr”⁷. Za datę powołania go do życia można uznać rok 1949. Początkowo pracowali w nim: „przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej, wojewoda lubelski oraz prezydent miasta”⁸. W skład wydziału wchodził również przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego, naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego, naczelnik Wydziału Personalnego Urzędu Wojewódzkiego oraz naczelnik Wydziału Ogólnego Urzędu Wojewódzkiego”⁹.

Ilość osób wchodzących w skład Wydziału Administracyjnego zgodnie z wykazem ilustruje poniższa tabela.

Tabela nr 1. Pracownicy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie w latach 1949 – 1975.

stanowisko	ilość pracowników na danym stanowisku	ilość stanowisk
1949		
kierownik	1	2 polityczne, 1 biurowe
instruktor	1	
maszynistka	1	
1950-1954		
kierownik	1	6 politycznych 1 biurowe
z-ca kier.	1	
instruktor	4	
maszynistka	1	
1955-1962		
kierownik	1	4 polityczne 1 biurowe
starszy instruktor	1	
instruktor	2	
maszynistka	1	
1963		
kierownik	1	5 politycznych 1 biurowe
instruktor	4	
referent kanc.	1	
1964-1965		

⁷ K. Madej, *Egzekutor czy strateg? Rola wydziałów administracyjnych KC i KW PZPR w państwowym wymiarze sprawiedliwości w latach 1956-1970. Ustalenia rekonesansu archiwalnego*, [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948-1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice-Warszawa, 2017, s. 123.

⁸ K. Zawadka, *Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie 1948 – 1956. Struktura – ludzie – mechanizm funkcjonowania*, Lublin 2014, s. 59.

⁹ Tamże, s. 60.

kierownik	1	4 polityczne 1 biurowe
instruktor	3	
referent kanc.	1	
1966-1975		
kierownik	1	4 polityczne 1 biurowe
z-ca kier.	1	
instruktor	2	
sekretarka	1	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazów Wydziału Kadr KW PZPR w Lublinie. APL, KW PZPR, 3266, k. 10, 20, 41; 3267, k. 7, 154; 3268, k. 72, 118; 3272, k. 4; 3273, k. 4; 3274, k. 3.

Przez lata funkcjonowania stanowiska kierownicze szefów WA zajmowali odpowiednio:

1. Aleksander Zarajczyk 1950-1951
2. Władysław Moskalik 1951-1953
3. Waław Próchniak 1953-1955
4. Bolesław Pawlak 1955-1956
5. Mieczysław Szydłowski 1960-1961
6. Marian Mozgawa 1961-1966
7. Jan Mazurek 1966-1969
8. Jan Wiśniewski 1969-1975

Wydział Administracyjny nadzorował pracę organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i kontroli, realizował zadania wynikające z programu Biura Politycznego KC PZPR oraz planów Sekretariatu KW. Sprawował nadzór nad pracą Wojewódzkich Rad Narodowych, Urzędu Wojewódzkiego jak również instytucjami publicznymi i społecznymi takimi jak: sądy, prokuratura, straż pożarna, PCK czy też szpitale¹⁰. Wydział odpowiadać miał za wydziałowych kierowników Wojewódzkiej Rady Narodowej, sekretarzy Powiatowej Rady Narodowej i Miejskiej Rady Narodowej a także, wiceprezesów sądów na szczeblu wojewódzkim¹¹. Zajmował się również typowaniem kandydatów do szkoły partyjnej, Najwyższej Izby Kontroli w Warszawie, szkół pielęgniarskich i strażackich oraz na kursy dla wicedyrektorów szpitali¹². Wpływał na terenie instancje i organizacje na rzecz upartyjnienia i zwiększenia dyscypliny społecznej, walki z przestępczością i niegospodarnością. Kontrolował realizację wniosków Egzekutywy KW między innymi w sprawie polityki kadrowej przede wszystkim w sądownictwie i prokuraturze. WA dokonywał kontroli w zakładach pracy, w których ujawniono przypadki nadużyć, niedociągnięć, braku dyscypliny. Według Uchwały Sekretariatu Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z roku 1960 „Wydziały Administracyjne stanowić miały organy pomocnicze oraz koncentrować swoją działal-

¹⁰ K. Zawadka, *Komitet Wojewódzki PZPR jako lokalne centrum władzy - kierunki działania metody i środki* [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury - Ludzie - Dokumentacja*, red. Dariusz Magier, Lublin - Radzyń Podlaski, s. 157.

¹¹ Tamże, s. 159.

¹² Tamże.

ność w oparciu o wytworzone przez kierowników zakresy pracy i zadania”¹³. W skład kompetencji WA KW PZPR wchodziło także umocnienie oddziaływania partii na realizowanie polityki partyjnej w resortach i innych instytucjach odpowiedzialnych za organizacje społeczne¹⁴. Cele i zadania postawione przed Wydziałem omawiano i analizowano kwartalnie, w „Planach pracy Wydziału”, które przedstawiano na Egzekutywie. W ramach dyskusji nad planami, odbywały się cztery spotkania w roku, na których referowano zagadnienia związane z różnymi zadaniami wchodzącymi w zakres pracy Wydziału.

Wydział nadzorował politycznie funkcjonowanie Milicji Obywatelskiej (MO), Urzędu Bezpieczeństwa (od roku 1956 Służby Bezpieczeństwa), jak również całą administracją sądową (prokuratury i sądy). Lata pięćdziesiąte charakteryzowały się w pracy Wydziału działaniami związanymi z okresem tzw. wypaczeń czasów stalinowskich. Wpływał on na charakter i przebieg procesów politycznych i wysokość wydawanych wyroków sądowych. Cel często sfingowanych rozpraw i represyjność wyroków był bardzo prosty – wykluczenie z życia społecznego jednostek i grup społecznych byłego państwa podziemnego oraz organizacji niepodległościowych z terenu Lubelszczyzny.

Jednym z ważniejszych zadań stojącym przed WA było rozwijanie życia społecznego i kulturalnego w sądownictwie oraz we wszystkich terenowych jednostkach Milicji Obywatelskiej na terenie całego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem międzygromadzkich posterunków i komisariatów terenowych. Na podstawie powyższego dokonywano oceny etyczno-moralnej osób zatrudnionych w organach MO, prokuratury i sądownictwa. Efektem działań było sporządzenie przez pracowników Wydziału Administracyjnego odpowiednich notatek z opiniami, które po rozpatrzeniu na Egzekutywie KW trafiały do I Sekretarza KP PZPR¹⁵.

Oceniano kadre kierowniczą prokuratury i sądów powiatowych woj. lubelskiego¹⁶. Oficjalnym celem tego była chęć usprawnienia działalności aparatu sądowego. W ten sposób chciano uzyskać lepsze efekty pracy, poprzez liczniejsze kontrole i inspekcje poszczególnych pracowników prowadzonych na coraz to niższych szczeblach instytucji wymiaru sprawiedliwości. Dążono do wytworzenia w pracy sądów i prokuratur atmosfery wysokiej ideowości oraz powszechnego potępienia dla wszelkich przejawów stronnictwa i niedbalstwa. Przy czym nieustannie rozwijano poczucie głębokiej odpowiedzialności za wykonywanie zadań. Oznaczało to w praktyce pełne uzależnienie pracy wspomnianych instytucji od polityki nadzoru ze strony PZPR. Pozbawiało je całkowicie niezależności lub choćby ograniczonej formy autonomii. W latach 60-tych XX wieku zaczęto powoływać komisje z ramienia prokuratury i sądów celem właściwego z punktu widzenia PZPR doboru kadr na aplikację sądowo-prokuratorą¹⁷.

¹³ APL, KW PZPR, 3143, Zasady pracy i metody działania Wydziału Administracyjnego KC PZPR, k.12.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Sektora do spraw Wymiaru Sprawiedliwości Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego w Lublinie na IV kwartał 1960 r., k. 118.

¹⁶ APL, KW PZPR, 3146, Plan pracy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie na II kwartał 1964 r., k. 23.

¹⁷ APL, KW PZPR, 3149, Brak tytułu, k.109.

Pracownicy Wydziału Administracyjnego nadzorowali prace w POP w prokuraturach i sądach. W ramach kontroli i nadzoru uczestniczono w zebraniach wyborczych POP w prokuraturze powiatowej i sądach¹⁸. Wydział silnie ingerował w sprawy kadrowe sądów i prokuratury. Skutkiem tego była bardzo bliska współpraca kierownictwa z POP i licznie organizowane narady sędziów i prokuratorów z pracownikami Wydziału Administracyjnego¹⁹. Poprzez nadzorowanie działalności Rady Adwokackiej przygotowywano materiały i wnioski dotyczące pracy adwokatów. Owa ocena była przedstawiana następnie na posiedzeniach komisji Wymiaru Sprawiedliwości Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego²⁰. Wewnątrz WA powoływano również kilkuosobowe zespoły partyjne, których zadaniem było np. analizowanie pracy ławników sądowych. Organizowano cyklicznie spotkania z ławnikami tzw. narady, na których przedstawiano różnego rodzaju materiały m.in. (wyniki pracy, stan obsługi prawnej, wnioski *de lege ferenda*²¹, omówienie działalności zespołów partyjnych przy instytucji ławników Sądu Wojewódzkiego²².

W zakres obowiązków kontrolnych Wydziału Administracyjnego wchodziła również ocena pracy w terenowych jednostkach wymiaru sprawiedliwości. Mowa tutaj o wyjazdach do powiatów: Biała Podlaska, Radzyń, Hrubieszów, Parczew, Lubartów celem zapoznania się z pracą POP w sądzie, prokuraturze i MO²³. Ocena pracy prokuratury i sądownictwa polegała na tworzeniu opinii na ich temat uwzględniającej merytoryczną ocenę pracy oraz tzw. postawę ideowo-polityczną, którą następnie przedstawiano do zatwierdzenia Egzekutywie KW²⁴. Na to czy owa ocena była negatywna czy pozytywna wpływała faktycznie wykonywana praca przez prokuratorów i sędziów. Szczególną uwagę zwracano na mniejsze lub większe uchybienia formalne w prowadzeniu spraw prokuratorskich i sądowych, analizowano politykę łagodzenia kar oraz częstotliwość odwoływania się od wyroków sądów I instancji. Zdarzało się jednak, że oceny były formułowane w taki sposób, aby pokazać, iż wizyta i nadzór pracowników Wydziału Administracyjnego wykazały mniejsze lub większe nieprawidłowości oraz wskazały wnioski pokontrolne, które miały na celu naprawienie dostrzeżonych nieprawidłowości.

Warto zwrócić uwagę na jedną z przeprowadzonych kontroli, która miała miejsce w 1963 roku. Ocenie zostali poddani pracownicy Sądu Wojewódzkiego oraz Prokuratury Wojewódzkiej w Lublinie. W skład komisji weszli: instruktor oraz inspektor kadr Wydziału Administracyjnego, I sekretarz POP przy Sądzie Wojewódzkim oraz I sekre-

---

¹⁸ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Sektora do spraw Wymiaru Sprawiedliwości Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego w Lublinie na IV kwartał 1960 r., k. 118.

¹⁹ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Sektora do spraw Wymiaru Sprawiedliwości Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego w Lublinie na IV kwartał 1960 r., k. 119.

²⁰ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie na I kwartał 1961 r., k. 126.

²¹ Zwrot używany na określenie ewentualnych przyszłych zmian w obowiązującym ustawodawstwie.

²² APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie na I kwartał 1961 r., k. 126.

²³ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie na II kwartał 1961 r., k. 136.

²⁴ APL, KW PZPR, 3145, Plan pracy Wydziału Administracyjnego KW PZPR w Lublinie na IV kwartał 1961 r., k. 150

tarz POP przy Prokuraturze Wojewódzkiej. Kontroli podlegali m. in. wiceprzewodniczący i prezesi Sądu i Prokuratury jak i niżsi rangą pracownicy wymiaru sprawiedliwości zatrudnieni na szczeblu kierowniczym²⁵. Na ocenę składały się czynniki takie jak: przebieg pracy zawodowej, wykształcenie, wiek, pochodzenie społeczne, przynależność partyjna, staż pracy, znajomość przepisów niezbędnych do prawidłowego sprawowania urzędu sędziego i prokuratorskiego, współpraca z władzami zwierzchnimi, stosunek do interesantów, zwierzchników i podwładnych, postawa moralno-polityczna i przydatność do zajmowanego stanowiska²⁶. Następnie komisja podsumowywała wszystkie informacje o konkretnym pracowniku i zestawiała je w raporcie pokontrolnym. Po przeanalizowaniu wszystkich osób komisja przeszła do ogólnej oceny kadry kierowniczej. Z ciekawszych wniosków mających na celu podniesienie pracy w Sądzie na wyższy poziom można przytoczyć: dążenie do obsadzenia stanowisk przewodniczących Wydziałów członkami PZPR, zasilić Wydziały młodą kadrą sędziowską członkami PZPR, rozważyć w jak najkrótszym czasie sprawę przeniesienia na emeryturę sędziów, którzy uzyskali warunki emerytalne. Co do Prokuratury wnioski są następujące: wobec wieloletniej pracy nie zanotowano żadnych zastrzeżeń natury politycznej. Należy podjąć próby mające na celu wciągnięcia w szeregi prokuratorów członków PZPR²⁷. W związku z powyższym nasuwają się klarowne wnioski, że partia dążyła do obsadzenia jak największej ilości stanowisk na szczeblach kierowniczych w Sądzie i Prokuraturze Wojewódzkiej. W podsumowaniu ocen poszczególnych pracowników nie rzuca się w oczy występujący nieraz brak odpowiedniego wykształcenia i kompetencji zawodowych. Podstawowym problemem jest bezpartyjność pracowników sądownictwa i zbyt małe upartyjnienie analizowanych kadr.

Podobne analizy miały miejsce praktycznie co rok. Rzecz jasna różniły się od siebie drobnymi elementami. Jak w przypadku oceny z 1968 roku, kiedy to ocenie poddani zostali sami sędziowie i asesorzy sądowi bez prokuratorów. Informacje zawarte w ocenie zostały opracowane w oparciu o materiały dostarczone przez Kierownictwo Sądu Wojewódzkiego w Lublinie i dane przesłane przez Komitety Powiatowe PZPR oraz o materiały posiadane przez Wydział Administracyjny²⁸. Opiniowaniu zostali poddani przewodniczący i sędziowie Wydziałów Sądu Wojewódzkiego, prezesi, wiceprezesi oraz sędziowie Sądów Powiatowych i asesorzy sądowi. Uwzględniono następujące kryteria: przygotowanie zawodowe oraz jakość wykonywanej pracy, postawę etyczno-moralną i dane osobowe. Duży nacisk położono na informację o wykształceniu i pochodzeniu społecznym pracowników poddanych ocenie, gdyż tego typu dane pojawiają się najczęściej. Analogicznie do innych orzeczeń przygotowanych przez WA skupiano się również na stażu pracy, ilości przeprowadzonych spraw, stopniu upartyjnienia w kontrolowanej jednostce oraz na kulturze pracy poszczególnych osób. Najważniejsze

²⁵ APL, KW PZPR, 3150, Ocena kierowniczej kadry Sądu Wojewódzkiego i Prokuratury Wojewódzkiej oraz sędziów z V Wydziału Karno-Rewizyjnego Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, k. 186.

²⁶ APL, KW PZPR, 3150, Ocena kierowniczej kadry Sądu Wojewódzkiego i Prokuratury Wojewódzkiej oraz sędziów z V Wydziału Karno-Rewizyjnego Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, k. 186.

²⁷ APL, KW PZPR, 3150, Ocena kierowniczej kadry Sądu Wojewódzkiego i Prokuratury Wojewódzkiej oraz sędziów z V Wydziału Karno-Rewizyjnego Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, k. 212 i 213.

²⁸ APL, KW PZPR, 3168, Informacja Wydziału Administracyjnego KW PZPR dotycząca oceny kadry sędziowskiej i asesorów sądowych województwa lubelskiego według stanu na dzień 31. XII. 1968 r., k. 163.

wnioski w dużym stopniu pokrywają się z prowadzonymi w innym czasie kontrolami. Z ciekawszych można wymienić: opracowanie wykazu osób stanowiących rezerwę kadrową na kierownicze stanowiska; z powstałą rezerwą kadry powinny systematycznie prowadzić szkolenia ideowo-wychowawcze w celu podniesienia ich kwalifikacji zawodowych; ustabilizować kadrę sędziowską i asesorską; zwiększyć nabór młodych aplikantów²⁹. Powyższe stwierdzenia, pokazują zasady, na których opierał się Wydział Administracyjny oceniając i formułując swoje wnioski. Analogicznie jak przy innych tego typu działaniach skupiano się na „wymienieniu” kadry na młodszą i zorganizowaniu rezerwy kadrowej w celu łatwiejszego wprowadzenia nowych pracowników.

Ocenie podlegała również kadra kierownicza Sądów i Prokuratury na szczeblu powiatowym. Podobnie jak w przypadku powyżej opisanych kontroli również tutaj z ramienia Wydziału Administracyjnego brali udział Instruktor WA, Inspektor Kadry KW oraz I sekretarz POP przy sędziu Wojewódzkim. Ponownie za podstawę do oceny służyły teczki osobowe oraz rozmowy przeprowadzone z Prezesem Sądu i Prokuratorem Wojewódzkim. Ponadto brano pod uwagę aktualne charakterystyki wystawione Prokuratorom Powiatowym i Prezesom Sądów powiatowych przez POP i przez Komitety Powiatowe PZPR³⁰. Przy ocenie wzięto pod uwagę identyczne kryteria, którymi kierowano się podczas oceny kadry kierowniczej na szczeblu wojewódzkim. Analogiczną kwestią, która się powtarzała była sprawa upartyjnienia pracowników, odesłania na emeryturę pracowników w wieku emerytalnym i przedemerytalnym. Miejsca powstałe w wyniku tych rotacji sukcesywnie należało zapełnić młodymi i ambitnymi osobami związanymi z PZPR. Istotną kwestią wymienioną we wnioskach pojawiła się sprawa przeprowadzania szkoleń zawodowych w celu podniesienia poziomu wykształcenia sędziów i prokuratorów. Postulowano również, aby Komitety Powiatowe PZPR w większym stopniu ingerowały w pracę sądów i prokuratur na szczeblu powiatowym³¹.

Wydział Administracyjny sprawował funkcje nadzorującą również nad pracą najniższych partyjnych struktur, czyli POP. Funkcjonowały one na wszystkich szczeblach wymiaru sprawiedliwości, w tym również w terenowych jednostkach sądu i prokuratury. W celu oceny stanu pracy partyjnej w poszczególnych jednostkach powiatowych (sądów i prokuratur) Wydział Administracyjny zorganizował akcję kontrolną przez aktyw wojewódzki³². Podstawowym problemem w terenowych jednostkach sądów i prokuratury na terenie województwa lubelskiego, był w ocenie partii komunistycznej brak odpowiedniej ilości POP³³. Istotnym czynnikiem, który wpływał na ilość

---

²⁹ APL, KW PZPR, 3168, Informacja Wydziału Administracyjnego KW PZPR dotycząca oceny kadry sędziowskiej i asesorów sądowych województwa lubelskiego według stanu na dzień 31. XII. 1968 r., k. 182 i n.

³⁰ APL, KW PZPR, 3161, Ocena Kierowniczej kadry Prokuratur i Sądów Powiatowych województwa lubelskiego, k. 31.

³¹ APL, KW PZPR, 3161, Ocena Kierowniczej kadry Prokuratur i Sądów Powiatowych województwa lubelskiego, k. 39.

³² APL, KW PZPR, 3171, Informacja o pracy Podstawowych Organizacji Partyjnych w terenowych jednostkach sądu i prokuratury., k. 52.

³³ Brak odpowiedniej ilości POP wynikał ze specyfikacji pracy partyjnej. Skutkowało to tym, że nie wszędzie istniały POP. Samodzielne organizacje znajdowały się bowiem tylko przy Sądzie Powiatowym w Lublinie i Chełmie. Podobna sytuacja miała miejsce, jeśli chodzi o prokuraturę. Przy Sądach Powiatowych przy Janowie Lubelskim, Opolu Lubelskim i Parczewie nie powołano POP. APL, KW PZPR, 3171, Informacje o pracy Podstawowych Organizacji Partyjnych w terenowych jednostkach sądu

POP była nierównomierna liczba pracowników w poszczególnych sądach i prokuraturach³⁴. Pomimo problemów kadrowych w poszczególnych podstawowych ogniwach PZPR, praca w nich wyraźnie się poprawiła. W większości miast zebrania odbywały się systematycznie raz w miesiącu, z tym, że w niektórych jak np. w Kraśniku czy Lubartowie organizowano więcej niż 12 spotkań w roku, przy bardzo wysokiej frekwencji wynoszącej powyżej 90%³⁵. Podobnie jak w przypadku kontroli pracy na szczeblu wojewódzkim i powiatowym pod koniec oceny POP pojawiają się wnioski i postulowane zadania. Za najciekawsze z nich można uznać: urozmaicenie problematyki zebrań POP; objęcie szkoleniem partyjnym wszystkich pracowników i członków POP; częstsze omawianie na zebraniach zaleceń partyjnych; podjęcie starań w celu zwiększenia upartyjnienia w sądach i prokuraturze³⁶. Najprościej mówiąc, zalecenia były praktycznie takie same jak w przypadku szczebla wojewódzkiego i powiatowego. Partia dążyła do tego, aby obsadzić stanowiska w najmniejszych komórkach jakimi były POP osobami do których miała pełne ideologiczne zaufanie, swoistymi zagorzałymi „partyjniakami”.

Kolejną rzeczą wchodzącą w skład kompetencji WA było opiniowanie pracy ideowo-politycznej w aparacie MO i SB oraz ocena postawy etyczno-moralnej funkcjonariuszy³⁷. Miała ona wpływać na podnoszenie poziomu świadomości ideologicznej i politycznej w obrębie partii. W związku z tym przeprowadzano szkolenia, organizowano odczyty jak również w pewnym stopniu samokształcenie pracowników polegające na propagowaniu czytania książek i różnorodnej prasy partyjnej.

Wydział Administracyjny był niewątpliwie jednym z ważniejszych organów KW PZPR. Swoim działaniem wpływał na sprawy kadrowe, oceny i analizy grup zawodowych i określonych środowisk funkcjonujących w gospodarce narodowej i życiu społecznym. Poprzez funkcjonowanie tzw. nomenklatury partyjnej i nacisk na upartyjnienie kadr WA miał ogromny wpływ na obsadzanie stanowisk na najwyższych szczeblach urzędów, sądów, prokuratur itd. Poprzez dokonywane oceny i analizy wpływał w istotnym stopniu na pracę wymiaru sprawiedliwości. Koordynował również prace administracji samorządowej i państwowej stając się jednym z głównymi instrumentów realizowania kierowniczej roli w państwie przez PZPR.

REFERENCES

Archival sources:

Archiwum Państwowe w Lublinie, Zespół KW PZPR w Lublinie 1948-1975;
Wydział Administracyjny: 3143, 3145-3147, 3149, 3150, 3161, 3162, 3168, 3171.
Wydział Kadry: 3266-3268, 3272-3274.

---

i prokuratury., k. 53.

³⁴ W niektórych organizacjach partyjnych ilość członków z prokuratury i sądów stwarza możliwości powołania odrębnych POP ... jak przykładowo w Radzynie, Kraśniku, Puławach i w Zamościu. APL KW PZPR, 3171, Informacja o pracy Podstawowych Organizacji Partyjnych w terenowych jednostkach sądu i prokuratury., k. 53.

³⁵ APL, KW PZPR, 3171, Informacje o pracy Podstawowych Organizacjach Partyjnych w terenowych jednostkach sądu i prokuratury., k. 54.

³⁶ APL, KW PZPR, 3171, Informacje o pracy Podstawowych Organizacji Partyjnych w terenowych jednostkach sądu i prokuratury., k. 61.

³⁷ APL, KW PZPR, 3147, Problemowy plan pracy Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie na rok 1971, k.108.

Studies:

Janowski W., *Organizacja, kancelaria i zawartość akt Wydziału Administracyjnego KC PZPR (1948-1990)*, „Teki Archiwalne”, 2000, t. 5(27).

Jankowski W., *Ustrój władz, zadania i struktura aparatu wykonawczego KC PZPR w latach 1948-1990 (zarys problematyki). Część 1*, „Teki Archiwalne”, 1996, t. 1(23).

Madej K., *Egzekutor czy strateg? Rola wydziałów administracyjnych KC i KW PZPR w państwowym wymiarze sprawiedliwości w latach 1956-1970. Ustalenia rekonesansu archiwalnego*, [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948-1990*, pod. rad. Dziuba A., Tracz B., Katowice-Warszawa 2017.

Maksimiuk D., *Wydział Administracyjny KW PZPR w Białymstoku w okresie stalinowskim*, [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948-1990*, pod. red. Dziuba A., Tracz B., Katowice-Warszawa 2017.

Zawadka K., *Komitet Wojewódzki PZPR jako lokalne centrum władzy – kierunki, działania, metody i środki* [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury – Ludzie – Dokumentacja*, pod. red. Dariusz Magier, Lublin – Radzyń Podlaski 2012.

Zawadka K., *Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie 1948-1956. Struktura-ludzie-mechanizm funkcjonowania*, Lublin 2014.

